

DADALOĞLU NEDEN SÖYLEDİ?

→ Dadaloğlu neden isyan şiirleri söyledi?

Dr. Hüseyin KÖKSAL*, Ümmügülsüm CANDEĞER**, Hakan HERDEM***

Dadaloğlu'nun şiirleri, bugün pek çok türkünün sözlerini oluşturmaktadır. Bu türkülerin uzun hikâyeleri ve hikâyelerinin de karmaşık bir tarihi vardır. Karmaşık bir tarih; çünkü toplumsal sorunlar siyasi çözüm arayışlarına neden olur. Çözümlerin ise ekonomik bedelleri ve toplumsal yansımaları vardır. Bu yansımalar zaman içinde değişik formlarda dile gelirler, dönüşürler, anlam kaymalarına uğrarlar. Bu girdiler tarihsel süreçte birbirinden ayrıştırılmaz bir nitelik kazanır. İşte bu yüzden karmaşıktır. "Dadaloğlu Neden Söyledi?" adlı çalışma, 19. yüzyılda yaşanan ve bugüne Dadaloğlu'nun şiirleri ile gelen iskân faaliyetlerini ele alıyor. Bu çalışmada öğrenciler, kendilerini, I ve II. elden kaynakları okuyarak iskân faaliyetlerinin gerekçelerini anlamaya çalışacakları, bu faaliyetlerin toplumsal sonuçlarını değerlendirecekleri bir çalışmanın içinde bulacaklar.

HEDEFLenen ÖĞRENME ÇIKTILARI

- **Bütün öğrenciler:** 19. yüzyılda konargöçer nüfusun sorunlarını açıklayabilecektir.
- **Birçok öğrenci:** Osmanlı Devleti'nin konargöçerliğe bakışının zaman içinde değişimini analiz edebilecektir.
- **Bazı öğrenciler:** Osmanlı Devleti'nin konargöçerler üzerinde uyguladığı iskân politikalarının sosyal yansımalarını değerlendirecektir.

Sınıf: 11

Öngörülen Süre: 80 dk.

Anahtar Soru:

Dadaloğlu neden isyan şiirleri söyledi?

Dersin Amacı:

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda konargöçerleri yerleşik hayata geçmeye zorlamasının ekonomik, sosyal ve insani boyutlarını değerlendirebilme.

İlişkili Kazanım:

Osmanlı toplumunda sosyal yapının şekillenmesinde etkili olan faktörleri kavrar.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını grup sayısınca çoğaltınız. CD'den Klip-1 ve 2'yi kullanıma hazır hâle getiriniz,

* Gazi Üni., Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara

** Güvercinlik Teknik Lisesi, Ankara.

*** Gazi Üni., Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Ankara

İŞLENİŞ

1. **Öğrencilerinize Klip-1'i** izletiniz. Türkünün sözleri hakkında aşağıdaki soruları sorunuz:
Türküde kimlerden bahsediliyor?
Türküye göre Avşarlar nasıl yaşıyor olabilir?
Türküde geçen "ferman"ne olabilir?
Sizce Dadaloğlu bu şiiri neden yazmış olabilir?

10 dk.

2. Öğrencilerinizi 4-5'er kişilik gruplara ayırınız. **Çalışma Yaprağı-1'i** gruplara dağıtınız. Ardından **Klip-2'yi** izletiniz (01:30-08:45 sn.). İlgili soruları cevaplamalarını isteyiniz.
3. **Çalışma Yaprağı-2'yi** dağıtınız. İlgili kısmı doldurmalarını ve yazdıklarını paylaşmalarını isteyiniz.
4. **Çalışma Yaprağı-3'ü** dağıtınız. Harita üzerinde Fırka-i Islahiye'nin faaliyet gösterdiği yerleri işaretlemelerini isteyiniz.
5. **Çalışma Yaprağı-4'ü** dağıtınız. Öğrencilerinizin aşağıdaki soruların ışığında Çalışma Yaprağı-4'te yer alan belgeleri incelemelerini isteyiniz.
 - Fırka-i Islahiye neden kurulmuştur?
 - Islah Faaliyeti nedir?
 - Konargöçerleri yerleşik hayata geçirmek için neler yapılmıştır?
 - Yapılanlara konargöçerlerin tepkisi ne olmuştur?
 - Verilen kaynaklar nesnel midir?
6. Öğrencilerinize, her bir gruba bir şiir gelecek şekilde **Çalışma Yaprağı-5'i** dağıtınız. Ardından, grupların Dadaloğlu'nun şiirlerinde iskân faaliyetlerinin sosyal boyutlarının nasıl yansıdığını açıklamalarını isteyiniz.

15 dk.

15 dk.

5 dk.

25 dk.

10 dk.

süre

Değerlendirme:

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz.

İzlediğiniz klipten hareketle aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1- Filmde gördüğünüz insanlar hangi tür işleri yapıyor?

.....
.....
.....
.....

2- Hangi tür hayvanlar gördünüz?

.....
.....
.....
.....

3- Bu filmin geçtiđi mevsim ve bölge neresi olabilir?

.....
.....
.....
.....

4- İzlediğiniz filmde insanlar hangi tür üretim faaliyetleri yapmaktadırlar?

.....
.....
.....
.....

5- Zaman içinde, gördüğünüz insanların ne tür sorunları olmuş olabilir?

.....
.....
.....
.....

6- Belgesele göre Yörük kimdir?

.....
.....
.....
.....

■ Kaynak 1: Konar-Göçer Nedir?

Konargöçerlik, beslenme ihtiyacını karşılamak için büyük hayvan sürülerini takip eden göçebelere ya da belli bir coğrafi mekâna bağlı olmaksızın hayvanlarına otlak ve kışlak arayan göçebe çobanlıktan farklıdır. Belli yerlerde yerleşik hayatın bütünleyicisi olarak hayvancılık yapan ve ürünlerini daha çok yerleşik toplumlara satan iktisâdi faaliyet biçimi ve hayat tarzıdır.

(Tufan GÜNDÜZ, 16. Yüzyıl Sonlarında Kayseri Havalisinde Dolaşan Danişmendli Türkmenlerine Dair Gözlemler, Yeni Türkiye, Ankara, 2002, C. 3, s. 44.)

Konargöçerlerin hayatlarını sürdürebilmeleri için nelere ihtiyaçları vardır?

■ Kaynak 2: Osmanlı Devleti'nin Konar-Göçerlerle İlişkisi

Konar-göçerler Osmanlı Devleti'ne vergi vermekle yükümlüydü. Kendileri için özel olarak düzenlenmiş kanunlar çerçevesinde hayatlarını sürdürüyorlardı. Osmanlı Devleti, konargöçerlerin hayat tarzına, eşkıyalık, gasp, hırsızlık, yol kesme, yerleşik ahalinin tarım ürünlerine ve mallarına zarar verme gibi olaylara, kısacası düzensizliğe yol açmadıkları sürece karışmamıştır.

(Akif Bilge ÇELİK, *Fırka-i İslâhiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2008.)

Konargöçerler için neden "özel" kanunlar düzenlenmiş olabilir?

■ Kaynak 3: 1608 Tarihli Kanunname

"...Yörük taifesi, yaylağa gidip gelirken, oturmak gereken yerlerde üç günden fazla oturamaz. Oturdukları vakit de kimseye ziyan etmeyeler, diye tembih olunur. Dinlemeyip zarar ve ziyan ederlerse, ödettirilir..."

(Cevdet TÜRKAY, Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 2005, s. 698.)

Kanunda belirtilen "üç gün" oturma izninin gerekçesi ne olabilir?

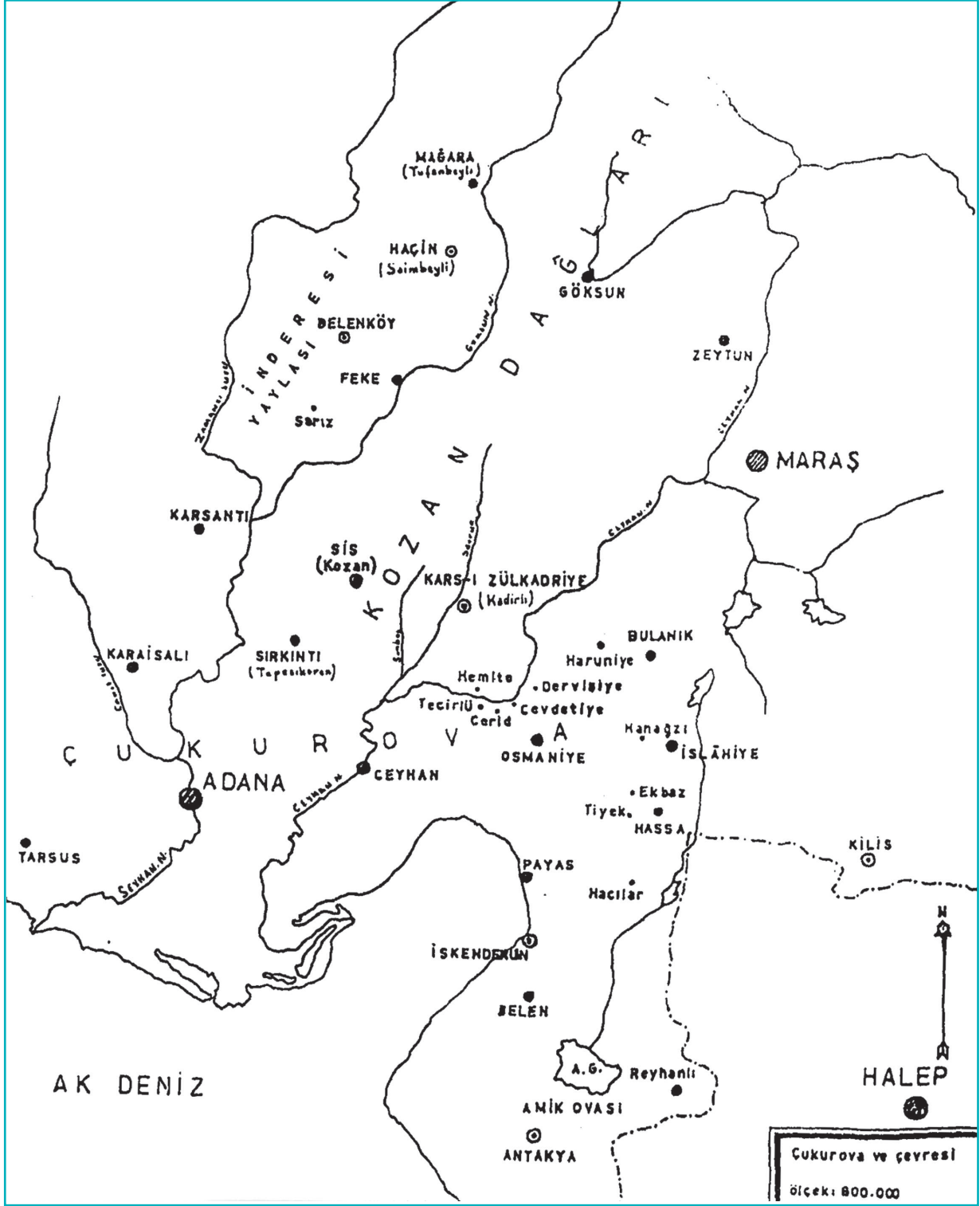
Konargöçerlerle Osmanlı Devleti neden sorun yaşamış olabilir? Beş olası neden yazınız.

1.
2.
3.
4.
5.

BİLGİ
NOTU

Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılda Fırka-i İslâhiye adı verilen bir ordu kuruldu. Bu ordu Anadolu'nun güneyinde Çukurova ve Amik ovası, Maraş ve Antep bölgelerinde konargöçer aşiretleri yerleşik hayata geçmeye zorladı. Çeşitli kazalar ve köyler kurdu. Siyasî, ekonomik ve idarî düzenlemeler yaptı ve İstanbul'a döndü.

1. Haritada Fırka-i İslahiye'nin faaliyet gösterdiği yerleri işaretleyiniz.
2. Fırka-i İslahiye neden kurulmuş olabilir?

- **Kaynak 1:** Bölgede ayân, aşiret reisi, bey gibi adlar altında teşkilatlanmış grupların, merkezi otoriteyi sarsan gücünü kırmak ve tasfiye etmek gerekiyordu. Bu kişiler idare ettikleri bölgede vergiler topluyorlar, çevrelerine toplanan ve kendilerine yasa dışı işlerde yardım eden bir takım grupların şımarmasına sebep oluyorlardı. Dolayısıyla şımaran bu yasa dışı gruplar, bölgede emniyeti, can, mal ve ırz güvenliğini bozuyorlardı. Onların bu hareketlerinden dolayı halk arasında korku, endişe ve devlete güvensizlik baş gösteriyordu.

Meltem TOKSÖZ, "The Çukurova: From Nomadic Life to Commercial Agriculture, 1800- 1908." Doktora Tezi, SUNY Binghamton Üniversitesi, 2000.

- **Kaynak 2:** Langlois'nın Çukurova'daki Aşiretler Listesi.

Aşiret Adı	Nüfusu	Koyunu	Keçisi	Sığırı	Devesi
Menemenci	3000 ev	80000	20000	18000	2000
Kara Hacı	500 ev	3000	5000	3500	300
Dünderli	200 çadır	7500	3000	1000	150
Cerid	1200 çadır	37500	3500	25000	1800
Sırkıntıoğlu	800 çadır	30000	5000	1800	1000
Kerimoğlu	2500 çadır	40000	4000	20000	2000
Karıntılı	100 çadır	4000	4000	2000	150
Kozanoğlu	500 ev	7000	5500	2500	50
Bozdoğan	1400 çadır	40000	40000	20000	3000
Tecirlü	1200 çadır	30000	40000	21000	1000
Farsak	800 çadır	20000	40000	9500	750

Akif Bilge ÇELİK, *Fırka-i İslâhiye*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2008.

- **Kaynak 3:** Bölge içerisinde halkı kendi egemenliği altına almış olan aileler arasında Kozanoğulları, Menemencioğulları, Küçükaliogulları, Beyazıtogulları, Kökülüogulları, Hasan Paşazadeler, Kerimoğulları, Yağbasanlar ve bunların yanı sıra diğer küçük aileler bulunmaktaydı.... Kozanoğulları, ıslahat bölgesi içerisinde devleti en çok meşgul eden aşirettir. Bu aşiret zamanla, uzun uğraşlar vererek, bölgenin ayânlığını üstlenmiştir.

Meltem TOKSÖZ, "The Çukurova: From Nomadic Life to Commercial Agriculture, 1800- 1908." Doktora Tezi, SUNY Binghamton Üniversitesi, 2000.

- **Kaynak 4:** Kozan dağlarında bulunan ahalinin yıllık vergileri 35.000 kuruştur. Kozanoğulları, on yıldan beri yaklaşık olarak her sene 50.000 kuruşu aşkın bir vergi tutarını halktan topladıklarına rağmen hazineye aktarmamışlardır. Bölgeden topladığı vergilerdeki azalmanın önüne geçmek isteyen Osmanlı Devleti ise halktan topladığı vergi miktarına zam yaparak durumu çözmeye çalışmıştır. Bu durum da, konargöçerlerden ziyade yerleşik ahalinin sıkıntıya düşmesine sebep olmuş ve birçok şikâyeti beraberinde getirmiştir. Devlet bir taraftan bazı bölgelerden hiç vergi toplayamazken ve hatta vergi memurları bir kısım bölgelere gitmeye cesaret bile edemezken, yerleşiklerden aldığı vergiyi artırarak bu açığı kapatmaya çalışmıştır... Başına buyruk hareket eden konargöçerler aynı zamanda yerleşiklerin tarlalarına zarar verme, gasp, hırsızlık, yol kesme gibi eylemler de yapıyorlardı.

Meltem TOKSÖZ, "The Çukurova: From Nomadic Life to Commercial Agriculture, 1800- 1908." Doktora Tezi, SUNY Binghamton Üniversitesi, 2000.

- **Kaynak 5:** Fırka-i İslâhiye, ıslahat bölgesinde siyasî, idarî, ekonomik ve askeri açıdan birçok yeniliği uygulamıştır. Mevcut devlet düzenini tanımayan aşiretler denetim altına alınmış ve huzursuzluğa yol açanlar, aileleriyle beraber farklı yerlere sürgün edilmiştir. Bu sürgünlerden sonra bölgede devlet otoritesini tanımayan herhangi bir unsur kalmamış, birçoğu Rumeli'ye ve bir kısmı da Anadolu'nun farklı yerlerine ömürlerinin sonuna kadar kalmak üzere gönderilmiştir.

Meltem TOKSÖZ, "The Çukurova: From Nomadic Life to Commercial Agriculture, 1800- 1908." Doktora Tezi, SUNY Binghamton Üniversitesi, 2000.

- **Kaynak 6:** İskan sırasında yapılan hane sayıları.

Köy-Aşiret Adı	İnşa Edilen Hane Sayısı	Köy-Aşiret Adı	İnşa Edilen Hane Sayısı
Hacı Mirzalı Aşireti İçin İnşa Olunan	52	Sırkıntı Aşireti İçin İnşa Olunan	515
Olunan Candîk Aşireti İçin İnşa Olunan	34	İdem Aşireti İçin İnşa Olunan	46
Masırlı Aşireti için İnşa Olunan	13	Gürün Aşireti İçin İnşa Olunan	94
Yeniköy ve Yörüklü Karyesinde İnşa Olunan	109	Ala Pınar ve Diğer Kura'lar İçin İnşa Olunan	50
Kaba sakal Aşireti için İnşa Olunan	101	Tecirlü Aşireti İçin İnşa Olunan	240
Cerid Aşireti İçin İnşa Olunan	211	Bozdoğan Aşireti İçin İnşa Olunan	256
Toplam			1721

Akif Bilge ÇELİK, *Fırka-i İslâhiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2008.

- **Kaynak 7:** Bazı aşiretler iskân mahallerini beğenmemişler ve eski alışkanlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Fırka-i İslâhiye bu bölgede bulunup çevreye zarar veren Avşarların da iskân edilmesi işini ele almıştır. Bazı bölgelere Kafkaslardan getirilen muhacirler yerleştirilmiş bu da o bölgelerde yaşayan konargöçerlerin tepkisine neden olmuştur. Ancak yaylak mahallerinin muhacirlere tahsis edilmesinden dolayı son derece üzgün olan Avşarlar bu olaydan dolayı Fırka-i İslâhiye iskânını sürekli acı bir hatıra olarak hatırlamışlar, bu durumu Dadaloğlu gibi ozanlar yazdıkları şiirlere konu etmişlerdir. Bugün Türkiye'de Avşar-Afşar adını taşıyan yerleşim merkezileri vardır. Bunlar Afyon, Ankara, Çankırı, Bolu, Bursa, Antalya, Konya, Maraş, Muğla, Manisa, Çorum vd. yerlerde bulunmaktadır.

Akif Bilge ÇELİK, *Fırka-i İslâhiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2008.

- **Kaynak 8:** Amerikan İç Savaşı'ndan dolayı pamuk sıkıntısı çeken İngiliz tüccar ve iş adamları pamuk üretimi için uygun bir alan ararken Adana Bölgesi'nin pamuk yetiştirmek için gayet uygun olduğuna karar vermişler ve burada pamuk üretiminin artırılması için Osmanlı padişahıyla anlaşma yoluna gitmişlerdir. Pamuk üretiminin yaygınlaşması için 1862'de Osmanlı İmparatorluğu tarafından bir ferman yayınlanmış ve bu tarihten sonra pamuk üretimine çok daha fazla önem verilmiştir. Pamuk üretimi öncelikle Çukurova'da yaygınlaşmış ve pamuk üretiminin artması ticareti de oldukça geliştirmiştir.

Meltem TOKSÖZ, "The Çukurova: From Nomadic Life to Commercial Agriculture, 1800- 1908." Doktora Tezi, SUNY Binghamton Üniversitesi, 2000.

DADALOĞLU NELER SÖYLEMİŞ?

BİLGİ
NOTU**Dadaloğlu Kimdir?**

Osmanlı Devleti'nin, Anadolu Türkmenlerini iskân politikasına tepkisiyle tanınmış bir halk ozanıdır. 18. yüzyılın son çeyreğinde Kayseri'nin Tomarza ilçesinde doğmuş, 19. yüzyılın ortalarında ölmüştür. Oğuzların Avşar boyundandır.

www.wikipedia.org

Bize haram oldu Çukurovalar
Sahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlarmış mayalar
Bozuldu katari, teli Avşar'ın.

Derviş Pasa yaktı yıktı illeri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri
Karalar giydikte attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu

Adana'ya divan harbi konunca
On yedi bey o celseye varınca
Derviş paşa iskan emri verince
Kozanoğlu beyliğinden düştü mü
İskan emri oldu aşiret yasta
Kız gelin kalmadı hep oldu hasta
Dadaloğlu'm hapis derler Payas'ta
Kanat takıp sur duvarından uçtu mu

Derviş Paşa gayri kına yakınsın
Böbürlensin dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece gündüz sakınsın
Öç alırız ilk fırsatı bulanda

Kalktı göç eyledi Avşar elleri,
Ağır ağır giden eller bizimdir.
Arap atlar yakın eder ırağı,
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir.

Belimizde kılıcımız Kirmani,
Taşı deler mızrağımın temreni.
Hakkımızda devlet etmiş fermanı,
Ferman padişahın, dağlar bizimdir.

Dadaloğlu'm birgün kavga kurulur,
Öter tüfek davlumbazlar vurulur.
Nice koçyiğitler yere serilir,
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir

Kardeşten kardeşe kemlik mi olur
Şahanın yuvası ıssız mı kalır
Emmi, dayı adama çok gerek olur
Kab'ağacın gürlemesi dalınan

Der Dadal'im der ki coş etti yürek
Bir zaman ağlayak bir zaman gülek
Şimdi muhabbetli on kardeş gerek
Konsak, göçsek , beylik sürsek elinen

Söyler Dadaloğlu'm zatınan zatı
Getirin deveyi de yükletin atı
Göçmek değil bizim elin muradı
Ağyarın açtığı yollar görünür
Bütün iskan oldu Avşarlar, Kürtler
Yürekten mi çıkar acı dertler
Mezada döküldü boy' uzun atlar
At vermemiz iskanlıktan zor oldu

